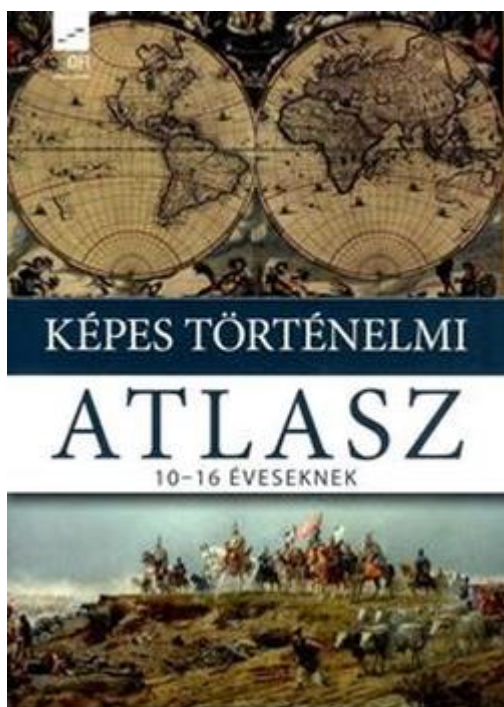

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2020/05/csepela-janosne-horvath-peter-katona-andras-a-kep-es-tortenelmi-atlasz-10-16-eveseknek-bemutatasa-11-01-09/>

Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András

A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása

2019 augusztusában jelent meg az új KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK c. kiadvány 5–8. évfolyamos általános iskolások, valamint 9–13. évfolyamos szakközépiskolások számára az Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet kiadásában. (Raktári szám: FI-504010503/2)

Néhány fontos adat

Terjedelem: 72 számozott oldal + 4 oldal belív.

Ebből 54 oldal térkép + 19 oldal melléklet.

Térképek száma: 136 (oldalankénti átlag: 2,5).

Ebből: egész oldalas térkép 12, fél oldalas térkép 62, a teljes térképanyag 45%-a.

Az 5–6. osztályhoz 70, a 7–8. osztályhoz 67 térkép kapcsolódik; míg az egyetemes és magyar történelemhez: 76, ill. 61 térkép köthető (55:45%).

Képek száma: 363 (oldalankénti átlag: 6,7).

Ebből: 5–6. osztályhoz 244, 7–8. osztályhoz 119 kapcsolódik (67:23%).

Mellékletek: 19 oldal.

Ebből: *Útmutató:* 2, *Helynévmutató* 4, *Képes időrendi táblák:* 4, *Történelmi személyek* 4, *Zászlók a magyar állam történetéből* 1, *Tartalom* 2, *Magyarország területi változásai térképek:* 2 oldal.

Előzmények

- *Történelmi atlasz általános iskolásoknak.* Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2015. 33 p. Vezetőszerkesztő: Borhegyi Péter. A térképeket tervezte és szerkesztette: Nagy Béla. Nyomdai előkészítés MTA BTK Történettudományi Intézete. (Raktári szám: 504010503)
- *Történelmi atlasz általános iskolásoknak.* Átdolgozott kiadás. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016. 33 p. A kiadvány az átdolgozás során 133 képpel bővült. (Raktári szám: 504010503/1)
- *Történelmi atlasz általános iskolásoknak.* Változatlan Átdolgozott kiadás. Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2017.
- *Történelmi atlasz általános iskolásoknak.* Változatlan Átdolgozott kiadás. Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2018.

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

A jelenlegi átdolgozás a *Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata bírálata* figyelembe vételével és közreműködésével készült, új szerkesztői gárdával.¹ A csaknem két évig tartó munkálatok során az atlasz jelentős változásokon ment keresztül. A térképoldalak száma csaknem megduplázódott, a képek száma csaknem háromszorosára nőtt.

Melyek voltak a változtatások főbb szempontjai?

Az eredeti, 2015-ös *Történelmi atlasz általános iskolásoknak* atlasznál súlyos hiba volt az *életkori sajátosságok*, a tanulók előképzettségének szinte teljes figyelmen kívül hagyása azzal, hogy a térképek túlnyomó többsége azonos volt a két iskolatípusban. Ráadásul képek sem voltak az atlaszban, pedig 1970 óta meghonosodott az *általános iskolában a képes történelmi atlasz*,² melyen a képek, rajzok, grafikák fogalmakat, történeteket közvetítenek a térképpel még csak ismerkedő tízes éveik kezdetén járóknak. Motiváló hatásuk is felmérhetetlen! A 2016-os átdolgozott kiadásban ezek már felvillantak, de az esetlegesen megválasztott rajzok, képek nem oldották fel az alapproblémát. A funkciótlan, ráadásul gyakran ismétlődő képeknek, rajzoknak sincs sok értelme, csak „díszítenek”, és nem fogalmakként működnek, motiváló értékük pedig minimális. Pedig az előző két *Nemzeti Tankönyvkiadó Történelematlasza általános iskolásoknak*³ gondosan megválogatott teljes képanyaga jogtisztán a rendelkezésre állt.

Meggyőződésünk, hogy általános iskolai szinten tanácsos az egyetemes és magyar történelmi témájú térképeket azonos oldalpáron ábrázolni.⁴ Ez a *szinkronisztikus történelemszemlélet* valósul meg az új, *Történelmi atlasz középiskolásoknak* c. 2017-es kiadványunkban is,⁵ mely azóta is forgalomban van. Ráadásul a 2015-ös *Történelmi atlasz általános iskolásoknak* megoldása a tankönyvi fejezetek rendjét követte, komoly kronológiai anomáliákat okozva. Például az *Oszmán Birodalom terjeszkedése, 1300–1683* után következett *A magyar nép vándorlása és a honfoglalás, 6–9. század*, mellyel csaknem egy évezredet ugrunk vissza! Kirívó az is, hogy *A trianoni békeszerződés, 1920* és *A trianoni békeszerződés gazdasági következményei* más oldalpárra került. Bár e tekintetben történtek javítások az átdolgozott, 2016-os kiadásban, de például az *Oszmán Birodalom terjeszkedése, 1300–1683* magyar „párja” éppen *A Magyar Királyság és a tatárjárás a 13. században*. Pedig a jelenlegi iskolai térképanyag felhasználásával tökéletesen megoldható – természetesen az őskor és ókor kivételével – az egyetemes és magyar történelmi tematikájú térképek azonos oldalpáron történő elhelyezése a különböző koronként.

Fontos történelmi korok maradtak ki a térképek sorából: bibliai tájak, kalandozások, az Anjouk és Zsigmond kora, a 17. század, a két világháború közötti időszak stb. Bőven voltak ilyen hiányok a közelmúlt történelmével kapcsolatban is: például az 1956-os forradalom és szabadságharc nem csak Budapesten zajlott, a hidegháború fontosabb történései (koreai, vietnami háború, közel-keleti konfliktusok, Izrael állam létrejötte, kubai válság, a gyarmati világ felbomlása) csak tankönyvi térképeken jelentek meg, ha megjelentek. Érdekes és sajnálatos, hogy *a térképek száma az újabb korokban csökkent, pedig ezek tanítási súlya éppen megnőtt már a 2012-es kerettantervek rendelkezései szerint is.*

Az is elhibázott és igen korszerűtlen volt – különösen egy általános iskolásoknak szóló atlaszban –, hogy *túl sok a politikatörténelmi térkép és eltúlzott Európa túlsúlya. Latin-Amerika és Afrika szinte teljesen kimaradt. A csataterképek* (még Nándorfehérvár és Mohács is) *teljesen hiányoztak.* (Nagyobb baj, hogy *a tankönyvben is csak helyenként vannak ilyenek.*) Gazdaságtörténelmi térképek még csak-csak előfordultak, de társadalom- és

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

művelődéstörténeti térképek alig, életmódtörténeti pedig csak mutatóban szerepelt az atlaszban.

Jellemzője volt a korábbi atlaszoknak, hogy *idővonallal, vagy más módon (például a történelmi korok grafikus ábrázolásával) az időben való tájékozódást is igyekeztek segíteni.* Ennek a korábbi változatokban nyoma sem volt, pedig az előzmény atlaszokban ennek jó példái vannak. Az viszont *üdvözlendő, hogy a térképek címei az esetek zömében az időbeli határokat is megadtak a térkép tematikájához.*

Nem volt szerencsés, hogy a korábbi atlaszok „szakmai krédója” eltért a tankönyvektől. Megragadható ez bizonyos – általános iskolai tankönyvek által gondosan került – *fogalmak, idegen szavak használatában (például polisz, vazallus) felesleges használatában.* Nagyobb baj, hogy *koncepcionális értékelésbeli különbségek* is voltak az atlasz és a tankönyvek készítői között. Míg a tankönyvírók – a kerettanterv nyomán – februári orosz forradalomról és októberi bolsevik hatalomátvételtől szólnak, addig az atlasz készítői mindkét eseményt forradalomnak minősítették. Hasonló a helyzet a magyar őszirózsás forradalom és a márciusi kommunista puccs esetében, melyet szintén két forradalomként értékelték. Nagyon nem tartjuk szerencsésnek, hogy *az atlasz terminusai nem voltak összhangban a tankönyvekével,* hiszen az atlasz is a tankönyvcsalád szerves része.

Zavaró volt az is, hogy *a tananyaggal ellentétes korszakhatárokat jelölt némelyik térkép címe.* Például *A görög-perzsa háborúk Kr. e. 500–479* (miközben a tananyagban csak a Kr. e. 492 és 480 közötti időszakról esik szó); *A három részre szakadt ország, 1526–1686* (1541– helyett); *Európa a Szent Szövetség korában, 1815–1853* (1849 helyett); *Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása, 1918–1924* (1918–1920 helyett).

Konceptcionális változások

A fenti megállapítások szellemében a következő fontosabb változtatásokat hajtottuk végre az atlasz szerkezetében és tartalmában:

- A 2017-ben az EKE OFI kiadásában megjelent Történelmi atlasz középiskolásoknak, valamint A Nemzeti Tankönyvkiadó történelematlasza általános iskolásoknak kiadványokhoz hasonlóan **szinkronisztikus atlaszt** készítettünk, vagyis az adott korokhoz tartozó egyetemes és magyar történeti tárgyú térképek – néhány kivételtől eltekintve – azonos oldalpáron jelennek meg. (Természetesen az őskori és ókori térképekre nem vonatkozott mindez, de ott is megjelennek a *Fontosabb őskori régészeti lelőhelyek Magyarországon*, illetve A Kárpát-medence térképei a római korban.)
- **A történelmi tér és idő szinkronizmusát a történelmi korok** (őskor, ókor, középkor, kora újkor, újkor, jelenkor) **megjelenítésével** valósítottuk meg, egyrészt oldalankénti és korok szerinti időszalaggal, illetve az oldalszegélyek koronkénti eltérő színezésével (**piros**=őskor; **narancssárga**=ókor; **kék**=középkor; **zöld**=kora újkor; **sötétzöld**=újkor; **barna**=jelenkor).⁶ Az őskort 3 (ebből 1 a Kárpát-medencéhez köthető), az ókort 20 (2 a Kárpát-medencéhez köthető), a középkort 21 (ebből 14 magyar témájú), a kora újkort 17 (ebből 9 magyar témájú), az újkort 24 (ebből 13 magyar témájú), a jelenkort 52 (ebből 22 magyar témájú) térkép dolgozza fel. Tehát az egyetemes és magyar tematikájú térképek aránya az őskort és ókort leszámítva éppen 50-50%.

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

- Végig törekedtünk arra, hogy az időben behatárolható **térképek címei mellé odakerüljenek a vonatkozó évszámok** is. Ezek néhol kissé keretjellegűek (például *Görög-perzsa háborúk, Kr. e. 5. század*; *A pun háborúk, Kr. e. 3–2. század*), de zömmel pontosan megadottak (például *A marathóni csata, Kr. e. 490*; *Nagy Sándor hódításai, 336–323*). Az utóbbi nem kötelező, megtanulandó évszám ugyan, de jól érzékelteti, hogy a „világméretű” hódítások milyen rövid időt öleltek fel.
- A kiadvány **megfelel az érvényben lévő 2012-es kerettanterveknek és harmonizál a jelenleg forgalomban levő tankönyvekkel**, tehát immár a tankönyvcsalád szerves részévé vált. A *Névmutatóban* is főleg a tantervekben és tankönyvekben szereplő helynévadatokat tüntettük fel. Elvégeztük a térképek egybevetését a régi, 2012-es, de az új, 2020-as kerettantervvel is: mellékletünk táblázatos formában tartalmazza ennek eredményeit. (**1. melléklet**) Ennek nyomán megállapítható, hogy szinte maradéktalanul **használhatók az újabb, 2020-as kerettantervhez is**.
- Jelentősen **növeltük a gazdasági, társadalmi-demográfia és kulturális-vallási térképek arányát a politikatörténet rovására**, bár ennek eredményével – 40:60% – még nem lehetünk elégedettek. (Vö. **2. melléklet**) A gazdaság és kultúra gyakran egy térképen jelenik meg: például *A görög és római gazdaság és kultúra, A Magyar Királyság gazdasága és kultúrája a reformkorban, A gazdaság és kultúra a dualizmus idején, Magyarország a két világháború között, Magyarország 1945 és 1960, valamint 1961 és 1989 között*. A középkornál is megjelenik a gazdasági és kulturális tematika: például *Európa középkori kulturális emlékei, A Magyar Királyság kultúrája a 13–16. században, Európa gazdasága és kereskedelme a 15. század végén*. Fontosak az ún. demográfiai térképek is: például *A Magyar Királyság népei a 15. század végén, A Magyar Királyság népei a 18. században, Az Osztrák-Magyar Monarchia népei, 1910, Népmozgások és kitelepítések Közép-Európában, 1944–1952, A Kárpát-medencei magyarság a második ezredfordulón*.
- Jelentős számú **csataterkép** került az atlasz térképanyagába, melyek az előző változatokból hiányoztak. Vannak köztük megszokottak (például *A marathóni csata, A muhi csata, A nándorfehérvári diadal, A mohácsi csata, A sztálingrádi csata, A doni katasztrófa*), de újak is (például *Eger ostroma, A gorlicei áttörés, A koreai háború, A vietnami háború*). Természetesen e tekintetben (is) fokozottan támaszkodhatunk a tankönyvi kistéreképekre is.
- **Új tematikájú kistéreképek** is találhatóak az atlaszban, főleg az újabb korok története kapcsán. Egy-egy órán használhatók, de felettébb fontosak, szemléletformálóak. Ilyen például *A Tisza szabályozásának egy szakasza, Országos vízi közlekedés és helyi villamosjáratok a dualizmus végén, Vasúthálózat 1914-ben. A hagyományos térképekről is leolvashatók érdekes adatok (például a hajóút időtartama a római korban, tudósok, művészek születési helye az ókori görög korban, a görög oszlopfő típusok helyhez kötése ugyanitt). Hasznosak az ókori **várostérképek** is: például *Az ókori Athén és az Akropolisz, Az ókori Róma városa, A római kori Aquincum*. Fővárosunk várostérképei szinte teljes ívet húznak a történelmi korok során: például *Buda a középkor végén, Budapest fejlődése, 1873–1914, Budapest ostroma, Nagy-Budapest létrejötte, 1950*.*

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

- A gondosan megtervezett és kimunkált **grafikai anyag** továbbra is **az egyes térképeken** került elhelyezésre. Ez a készítők között is némi vitát csiholt, hiszen felmerült a képek térképek közötti vízszintes-függőleges szalagban való elhelyezése is, azonban ez kisebb méretű térképeket eredményezett volna. Mivel az atlasz nagysága a korábbi szélesebbel szemben A/4-es papírlap méretű, végül a képek zömmel a térképeken kerültek elhelyezésre. Így viszont vigyáznunk kellett, hogy a képek lényeges térképi elemeket ne takarjanak el.
- Tartalmi szempontból **különböző típusai** vannak **a képeknek**. Szép számmal vannak *rekonstrukciós rajzok* (például A régészek munkája), *történelmi festmények* (például *Az aradi vértanúk kivégzése* Thorma János festménye nyomán), *tárgy-* (például Makedón falanx, görög és perzsa fegyverek), *építmény-* (például jurta, veremház, várak) és *településrekonstrukciók* (például Középkori város), *tárgyak képei* (Az első magyar gőzmozdony). Következétesen végigkíséri az atlasz képanyaga a jelentős *művészeti stílusokat*, a fontos *építészeti alkotásokat*, a ruházkodás, a *divat* változásait, a *fegyverek* fejlődését. Megjelenik a képek sorában – persze főleg az újabb koroknál – a korabeli *karikatúra*, *plakát* is (például Trianon revíziója kapcsán), de *statisztikai adatokat* is (például *Magyarország Európai Unió régiói*, *A magyarországi nemzetiségek*, 2011) megjelenítünk oszlop- és kördiagramok segítségével.
- A térképeken lévő *képanyag mennyisége* az életkori igényeknek megfelelően az *5-6. osztályosoknak* készült térképek esetében *lényegesen jelentősebb* (244 kép), a *7-8. osztályosok* készült térképeken mindössze 119 kép került elhelyezésre, hiszen a tanulókat át kell vezetni a középiskolás kép nélküli térképek világába. A képek mintegy hatoda a korábbi atlaszokból került megőrzésre, a túlnyomó többség azonban új készítésű, *Kaliczka Gabriella*, *Kurdi István* és *Slezák Ilona* munkájának eredménye.
- A térképek tervezője és rajzolója valamennyi atlasz esetében **Nagy Béla**, az **MTA BTK Történettudományi Intézet térképésze**, aki szorosan együttműködött az Intézet történészei mellett a szerkesztőbizottsággal és vezetőszerkesztővel egyaránt. A nyomdai előkészítést is a Történettudományi Intézet Tudományos információs témacsoportja végezte az EKE OFI Tankönyvkiadó Központ műszaki szerkesztőségével együtt, eredményes koprodukciós munkában. A korábbi kiadások szakmai lektorai a következő történészek voltak (koronkénti sorrendben, zömmel szintén a Történettudományi Intézet munkatársai): *Németh György*, *Tringli István*, *Tóth Gergely*, *Soós István*, *Demeter Gábor*, *Hahner Péter*, *Fónagy Zoltán*, *Zeitler Miklós*, *Mitrovits Miklós*.

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

Példák a térképhasználat gyakorlatára

A GÖRÖG TÖRZSEK ELHELYEZKEDÉSE ÉS A GÖRÖG MONDAVILÁG HELYSZÍNEI

A térkép címe és sorrendje.

A kevésbé lényeges területek halványabbak...

... a térkép témája szerint fontosabbak színesebbek.

Képek, rajzok az adott korhoz a megfelelő felirattal.

Vonalas mérték segíti a távolság meghatározását.

Minden térképhez jelmagyarázat tartozik, amely segít értelmezni a térképi jeleket és színeket.

Legenda:

- Vulkánkitörés és hevesa (Kr. e. 1500 körül)
- Görög törzsek elhelyezkedése a vándorlások után, a Kr. e. 9. századtól:
 - Dór terület
 - Jón terület
 - Aiol, akháj terület
- Jelentős városállam
- Egyéb település
- Fontos szentély, jóshely

GÖRÖG-PERZSA HÁBORÚK, KR. E. 5. SZÁZAD

A címek alatt – ahol szükséges – megadtuk a térkép által bemutatott időszakot is.

A nyilak és a keresztbefektetett kardok hadmozdulatokat és csatákat jelölnek, sokszor az időpontot is megadva.

Általában csak a téma szerinti legfontosabb településeket jelöltük.

Legenda:

- A jón felkelés, Kr. e. 499–493
- A perzsa hajóhad hadműveletei, Kr. e. 490
- A perzsa csapatok és flotta hadműveletei Xerxész vezetésével, Kr. e. 480
- Szpartai hadművelet (Leonidász), Kr. e. 480
- Görög, perzsa győzelem
- A Perzsa Birodalom területe
- A Perzsa Birodalomtól függő Makedónia
- Perzsiával ellenséges görög államok
- Semleges vagy perzsa-barát államok

Jelmagyarázat-mutató

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

A *Görög-perzsa háborúk, Kr. e. 5. század (6b)* a történelmi atlaszok többségében is szereplő térképe a fontosabb hadjáratok jelölésén túl további információkat, érdekességeket tartalmaz. Így a domborzat jelölése rávilágíthat az útvonalak megtételének nehézségeire, az utat nehezítő hegyek, folyók számbavételére (főként, ha megemlíjtük a korabeli sebességi viszonyokat, mely szerint egy gyalogos 30–35 km megtételére volt képes, egy görög gálya 20–25 km-t haladhatott naponta), hogy a tanulók ne a mai autós ismereteik alapján ítéljenek. Leolvasható, miért éppen a Hellészpontosznál veretett hidat Xerxész, miért a Thermopülai-szoros volt a legalkalmasabb helyszín a perzsa szárazföldi hadsereg feltartóztatására, illetve miért csalogatták a perzsa hajókat Szalamisz szigetéhez. A megtett távolságok becslésére is lehetőség nyílik a vonalas mérték alapján.

A két szembenálló fél erőviszonyait leginkább a *11b* kistérképének elemzésével érzékeltethetjük. A *Perzsa Birodalom terjeszkedése, Kr. e. 6–5. század* térkép nemcsak nagyságában ábrázolja a kiterjedés – a görög területekhez képest – megdöbbentő méretét, hanem a színárnyalatok segítségével időben is nyomon követhető a növekedés. Ugyanez a kistérkép adhat magyarázatot arra is, miért Hellasz került a perzsa hódítás célkeresztjébe.

A kialakult erőviszonyok további mélyítésére ad lehetőséget a *6b* térkép alászínezése, melyről megtudható az ókori Hellasz városállamainak álláspontja a perzsa fennhatósággal kapcsolatban. A térkép alkalmas a háborúk előzményeinek a megismertetésére is a jón felkelés piktogramjainak elemzésével. Nyomon követhető a hadjáratokat jelző nyilakat, a csaták helyszínei, időpontjai és kimenetelei szerepelnek a térképen.

A *marathóni csata, Kr. e. 490* részleteit külön kistérkép ábrázolja (*11a*). A terepviszonyok ábrázolása, a vonalas mérték jelölése és a hadseregek létszáma mellett a görögök és a perzsák tábora, a perzsa hajóhad állomáshelye is feltüntetésre került. Az ütközetet a maga mozgalmasságában szakaszonként lehet nyomon követni.

A rajzok bemutatják a szembenálló felek katonáinak öltözékét és legfontosabb fegyvereit. Ugyancsak lehetőség nyílik a háromevezősoros görög hajók rajzának elemzésére.

Néhány egyéb megjegyzés:

- A térkép(ek) a 2020-as NAT *A görög-római hadviselés* téma *Görög hadviselés a marathóni csata példáján* altémához is illeszkedik/illeszkednek.
- A *Fogalmak és adatok/Lexikák* közül a térképen szerepel Athén, Spárta, Olümpia, Marathón, városállam, Kr. e. 490.
- A *Fejlesztési feladatok* közül eleget tehetünk segítségével a következő elvárásoknak:
 - Az ókori hadviselés legalapvetőbb jellemzőinek bemutatása.
 - Görög hoplita felismerése, fegyverzetének azonosítása képen, rekonstrukciós ábrán.
 - A tanult háborúk okainak és következményeinek bemutatása; illetve a tanult hősökhez kapcsolódó történetek felidézése.
 - Történelmi mozgások (például hadmozdulatok, hadjáratok, népmozgások) nyomon követése történelmi térképen.

A *7b) A görög kultúra és gazdaság* térkép több témánál felhasználható információkat tartalmaz. Így például a 2020-as kerettanterv *Az ókori Hellász öröksége* témán belül a *Mindennapok egy görög városban: Athén és lakói* altéma feldolgozásánál. Nemcsak a korabeli öltözködéshez ad támpontokat, hanem az építészet jellemző elemeit (a lokalizáltan

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

elhelyezett oszlopfők) és a szórakozás egy lehetőségét (színház képe és piktogramjai) is bemutatja. A vallási élet meghatározó elemét jelentő jóshelyek is megjelennek a térképen.

A színnel, illetve vonalkézással jelölt területek nemcsak a területi növekedésről, hanem például a Kis-Ázsia területén található könyvtárak jelölésével a görög műveltség elterjedéséről is tanúskodnak. Ugyancsak itt lehet nyomon követni – abszolút újdonságként – , hogy honnan származnak a leghíresebb tudósok és művészek, akik a tudomány és kultúra gazdag örökségét hagyták az utókorra. Érdekes lehet a tanulók számára, ha számba vesszük, hogy egy-egy város életéhez mi mindenre van szükség. Milyen alapanyagokat igényel az építkezés, mi minden szükséges a jó szerszámok készítéséhez, honnan származik a városlakók élelme, miből készítik ruháikat, és mindez milyen úton jut el rendeltetési helyére. Mindebben segítségül szolgálhatnak a térkép piktogramjai, melyek feltüntetik a gabona, szőlő és bor; olajbogyó és növényi olaj; gyapjú; méz; kerámia, agyagáru; faáru és bútor, fémfeldolgozás; márvány; arany, ezüst és vasérc lelőhelyeit.

A 11d kistércpék (*Az ókori Athén és az Akropolisz*) közelebbi betekintést tesz lehetővé. Bemutatva a Kr. e. 5. századi kiterjedést, jelöli a város fejlett úthálózatát és vízvezetékrendszerét. Megismerhetők a város kapui, a mindennapi élet szükségleteit biztosító, kettős fallal védett kikötői út. Megbecsülhető Athén viszonylagos nagysága a vonalas mérték segítségével, mely az ókori Rómával való majdani összehasonlítás során válhat igazán izgalmassá. (Ezért is került egymás mellé a két kistércpék.) Piros jelölést kaptak a kiemelt épületek, helyszínek (Agora, Olümpeion, Dionüszosz színház, a népgyűlések színhelye (Prüx), Arész dombja. Az Akropolisz nemcsak piros jelöléssel és határainak jelzésével, hanem rajzos formában is megjelenik a kistércpépen.

Néhány egyéb megjegyzés:

- A térkép(ek) a 2020-as NAT *Az ókori Hellasz öröksége* téma feldolgozását segítik.
- A „Fogalmak és adatok/Lexikák” közül a térképen szerepel: Athén, Olümpeia, városállam, jósda.
- A Fejlesztési feladatok közül lehetőségünk van „az ókori görög életmód főbb vonásainak felidézése” teljesítésére.

Néhány feladat a gyakoroltatásra

Az alapkompenciák állandó ébrentartása („mutasd meg!”, „olvasd le!”, „keresd meg!”, „merre található” stb.) mellett a topográfiai készség fejlesztését – akár egyéni, akár frontális munka keretében – játékos feladatokkal is színesíthetjük.

1. Karikázzátok be az igaz állítások betűjelét a 6a térkép (*A görög törzsek elhelyezkedése és a görög mondavilág helyszínei*) alapján!
J – Athén és Spárta ugyanazon a földrészen helyezkedik el.
Ü – Kréta szigete Athéntől kb. 40 kilométerre található.
Ó – A thérai pusztító vulkánkitörés Délosz szigetétől délre következett be.
L – Trója Kis-Ázsia nyugati partján fekszik.
G – Hellaszt nyugat felől az Égei-tenger határolja.
V – A Fekete-tenger partján jónok telepedtek meg.
Y – Marathón Kis-Ázsiában található.
A – Kréta szigetét dórok népesítették be.
N – Thébai városállamát az akhájok alapították.
E – Delphoi a Peloponnészon található.

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

- S – A makedóniai Dodona jóshelyéről volt nevezetes.
2. Keressétek meg a valós tartalmú fogalmakat (igazi „reklámokat”) a 7b térkép (*A görög kultúra és gazdaság*) alapján!
knósszoszi szőlő – szmürnai gyapjú – spártai vasérc – pangaloszi arany – krétai méz – mükénéi kerámia
 3. Honnan jön (vagy hová indul) a „kishajó”, ha szállít kérdést teszünk fel (7b térkép)?
– aranyat és ezüstöt
– olajbogyót és faárut
– faárut és gyapjút
– ezüstöt
 4. Kakuktktojás! Melyik nem illik a sorba és miért? (7b térkép)
Delphoi – Dodona – Nemea – Epidaurusz
Milétosz – Pergamon – Athén – Spárta
Athén – Pergamon – Epheszosz – Korinthosz
 5. Mi kapcsolja össze? Keressétek meg, a közös nevezőt! (6b térkép)
Mütiliné – Szamosz – Halikarnasszosz
Abüdosz – Ainosz – Abdéra
Püdna – Larisza – Korküra
Korinthosz – Naxosz – Euboia
 6. Keressünk *azonosságokat* és *különbségeket* a görög és perzsa harcosok öltözéke, fegyverzete (melyik félnek milyen harcmódor kedvezett?) vagy a görög férfi és női viselet között a térképek rajzai alapján.
 7. Tegyük *képzeltbeli sétát* az ókori Athén városában: a kikötő felől érkezve mi lesz az első nevezetes helyszín, amit meglátogathatunk? Milyen irányba induljunk, ha az Agoráról a Dionüszosz színházba szeretnénk eljutni stb.
 8. Használjuk a térképek jelöléseit, színárnyalatait a *kronológiai képességek fejlesztésére* is, ha például a 11b) térkép (*A Perzsa Birodalom terjeszkedése, Kr. e. 6–5. század*) alapján megszerzésének időpontja szerint állítatjuk sorba a helyszíneket: Jeruzsálem – Théba – Thermopülai – Perszopolisz!
 9. Indítsunk „párkeresést”, mikor az egy-egy uralkodóhoz kapcsolható területek között kell válogatni:
Egyiptom -, Thrákia - ..., Szogdiana - ..., Damaszkusz - ..., Baktria - ...
 10. Érdeklődő osztályok megbirkóznak az *állítás – indoklás* jellegű feladatokkal is. (állítás igaz – indoklás igaz, állítás hamis – indoklás igaz, állítás igaz – indoklás hamis, állítás hamis – indoklás hamis)
Kr. e. 480-ban a perzsa szárazföldi hadsereg a Hellészpontosznál kelt át Európába, mert az Európa és Ázsia között fekvő Délosz szigete megkönnyítette a hídépítést.
Az ókori Trója a Balkán félszigeten helyezkedett el, mert a Kis-Ázsiából érkező dór törzsek a tenger közelében akartak várost alapítani.
 11. Kérjük *hiányos szöveg* kiegészítését egy-egy térképlap elemzése kapcsán. (11a, *A marathóni csata, Kr. e. 490*)
A marathóni csatát a településtől ... irányban vívták. Kr. e. ...-ben a perzsák táborukat a Nagy ... mellett állították fel, hajóik a öbölben állomásoztak. A görögök táborát ... a domboldalon helyezte el. A görög hadsereget ... sorban állította fel. A kb. ... főnyi perzsa gyalogságot Xerxész ... sorba állította. A görög

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

harcosok ... a perzsa katonákat, akik a ... folyón átkelve vonultak vissza táborukba. Az elesett athéni harcosoknak emelt dombot a görögök táborától ... emelték.

Az elemzés és a folyamatos „jelátalakítás” (a jelölések, nyilak, piktogramok szavakká alakítása) segíthet abban a hosszú, állandó gyakorlást igénylő folyamatban, mely során a szép, színes, rajzos térképből, amelyen különféle ábrákat lehet látni, valóban a TÉR KÉPE elevenedjék meg.

Változások az atlaszban az újabb, jelentős átdolgozás során

- Az atlasz térképoldalainak *terjedelme* 33 oldalról 54 oldalra *nőtt*.
- A térképek száma 75-ről 136-re *nőtt*.
- Az oldalankénti térképek *átlagszáma* 2,8-ről 2,5-re *csökkent*.
- A képek száma 133-ról 363-ra *nőtt*.
- A képek oldalankénti *átlaga* 4-ről 6,7-re *nőtt*.
- Az 5-6. és a 7-8. osztályosok tananyagához kapcsolódó *térképek száma csaknem azonos lett: 70, illetve 67*.
- A térképek közel *fele jelentős átdolgozás (68 térkép), az új térképek száma: 69*.
- Csak két térkép *maradt ki* az előző kiadásból: *Közép-Európa a 14. században, Népmozgások a Kárpát-medencében a 18. században*. A korábbi egyetlen 1848–1849-es szabadságharc térkép helyett 4 készült, a szakaszok szerinti bontásban.
- Az egyetemes és magyar történelmi térképek száma: 76, ill. 61, azaz 55,5, ill. 44,5%. Ez a szám az előző változat esetében 50, ill. 25 térkép, azaz ill. 66,6, ill. 33,3% volt, vagyis *jelentősen mértékben nőtt a magyar történelmi tematikájú térképek száma és aránya*.
- *Jelentős mértékben növeltük a jobban elemezhető nagyobb méretű térképek számát*: egész oldalas térkép az előző változatban 3 volt, jelenleg 13; fél oldalas korábban 52, jelenleg 61.
- Újdonság, hogy minden kornak megvannak a *Kistéreképek* oldalai, a jelenkornak három is. Ezek jellemzően csata-, város-, etnikai és vallási térképek, de kapcsolódnak a közlekedéshez és ábrázolnak jelenkori konfliktusokat is (koreai, vietnami háború, közel-keleti konfliktusok stb.). Figyeljünk ezek felhasználására a témakörök tanítása során, hiszen kieshet közvetlen látókörünkől!

Az atlasz mellékletei

A korábbi általános iskolai atlaszoknál lényegesen bőségesebb és tematikailag szélesebb az atlasz mellékleteinek anyaga. Más kiadók által készített atlaszok legfeljebb időszakot, névmutatót tartalmaztak. Jelen kiadvány bő negyedét a *Mellékletek* teszik ki.

Fontos része az atlasznak – ezért is került az elől lévő belívekre – az **Útmutató a térképek értelmezéséhez**, amely a történelmi atlaszok jellegzetes elemeit mutatja be egy konkrét térkép (*Az Anjouk kora, 1308–1386*) kapcsán: térképjelek, színek, feliratok, vonalak, nyilak, vonalas mérték jelentése. A belív másik oldalán a képes történelmi atlasz néhány jellemzőjét soroljuk fel, illetve **Jótanácsokkal** is szolgálunk a tanulóknak az atlasz használatához.

Az oldalszámozott *Mellékletek* élén egy négy oldalas és betűrendes **Helynévmutató** áll, a legfontosabb tantervi és tankönyvi topográfiai adatokkal. Ebben az egyetemes

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

történelem helyszíneit feketével, a magyar történelemhez tartozókat **pirossal**, a tengerek, folyók, tavak nevét **kékkel** szedtük. A **vastag betűs** előfordulások a tantervi topográfiai adatokat, illetve a legfontosabb előfordulási helyeket jelentik (például **Auschwitz, 47a.**) Az esetleges aláhúzás azt jelzi, hogy az adott helyhez kép (rajz) is tartozik.

A Helynévmutatót szintén négy oldalas **Képes időrendi táblák** követik. Ebben jellemzően a *tantervi kronológiai adatok* jelennek meg képpel és koronkénti ábrázolásban (általános, őskor-ókor, középkor, kora újkor, újkor fél-fél, a jelenkor másfél oldalon). Újdonságként a tantervben előírt **Történelmi személyek** születési-halálozási adatai (királyoké is!) évfolyamonként 1-1 oldalon jelennek meg. Képes ábrázolásuk 1849-ig jellemzően valamilyen műalkotáson alapul, 1849-től viszont dokumentum jellegű, hiteles ábrázolás, többnyire fotó. A **Zászlók a magyar állam történetéből** (a *Történelmi atlasz középkorok címerei* mintájára) a magyar állami zászló történetébe engednek bepillantást az Árpád-kortól napjainkig, mind a 20 zászlóhoz rövid magyarázó szöveggel. A hátsó belív nyolc térképen **Magyarország területi változásait** mutatja be szintén az Árpád-kortól az 1947-es párizsi békeszerződésig.

Reméljük, hogy a nagy gonddal, sok termékeny vitával készült atlaszunk elnyeri a tanár kollégák, de főleg a tanulók tetszését, és eredménnyel forgatják azt. „...*a történelem igényt tart – mint két szemre – a kronológiára és földrajzra...*” – írja az 1806-os Ratio Educationis Publicae.⁷ Reméljük, erre a több mint 200 éves feladatra a kor színvonalán továbbra is segítséget nyújt megújult atlaszunk.

1. MELLÉKLET

Az új Képes történelmi atlasz 10–16 éveseknek térképei, mellékletei és a kerettantervi megfelelések

Megjegyzés:

- A mellékletek anyagát **sárga kiemeléssel**, a magyar történelmi térképeket és mellékleteket **piros betűkkel** jelöltük.
- A 2020-es tanterv szerinti *témák dőlt*, altémák pedig álló betűvel szerepelnek.

ŐSKOR–ÓKOR (Kr. e. 476-ig)

Az atlasz térképe és mellékletei	2012-es kerettanterv	2020-as kerettanterv
3a) Az ember elterjedése a Földön 3b) Fontosabb őskori régészeti lelőhelyek a Magyarországon 4a) A földművelés, állattartás és fazekasság elterjedése 62) Képes időrendi táblák: A történelem nagy korszakai 70) Zászlók a magyar állam történetéből	Rejtőzködő múlt, a régészek munkája. Képek az őskori ember életéből. Varázslók és varázslatok. Az őskor kulturális emlékei. Az első letelepült közösségek: falvak és városok. Az időszámítás.	<i>Címer, zászló, pecsét, az idő mérése.</i>
4b) Az ókori Egyiptom 4c) Az ókori Közel-Kelet kultúrája 5a) Az ókori Kelet 62) Képes időrendi táblák: ókor (Kr. e. 3000–Kr. u. 476)	Az ókori Egyiptom. Ókori keleti örökségünk Mezopotámia, India, Kína területéről. Az írásbeliség kezdetei.	<i>Az ókori Egyiptom világa</i>
6a) A görög törzsek elhelyezkedése és a görög mondavilág helyszínei 11b) A Perzsa Birodalom terjeszkedése, Kr. e. 6–5. század 6b) Görög-perzsa háborúk, Kr. e. 5. század 11a) A marathóni csata, Kr. e. 490 7a) Nagy Sándor hódításai, Kr. e. 336–323 7b) A görög kultúra és	A görögök vallása és az ókori olimpiák. Történetek a görög-perzsa háborúk korából. Művészek és művészetek, tudósok és tudomány az ókori görög világban. Történetek Nagy Sándorról.	<i>Az ókori Hellász öröksége A görög hadviselés: Görög hadviselés a marathóni csata példáján. Nagy Sándor hadserege és hódításai.</i>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

<p>gazdaság 11d) Az ókori Athén és az Akropolisz 62) Képes időrendi táblák: ókor (Kr. e. 3000–Kr. u. 476) 66) Történelmi személyek (5. évfolyam)</p>		
<p>8a) Itália népei és római meghódítása, Kr. e. 5–3. század 8b) A pun háborúk, Kr. e. 3–2. század 8c) A Római Birodalom gazdasága és kultúrája 9a) A Római Birodalom a legnagyobb kiterjedése idején, Kr. u. 2. század 11e) Az ókori Róma városa 11f) Pannónia a római korban 11g) A római kori Aquincum 62) Képes időrendi táblák: ókor (Kr. e. 3000–Kr. u. 476) 66) Történelmi személyek (5. évfolyam)</p>	<p>Róma alapítása és terjeszkedésének kezdetei. A pun háborúk és hadvezérei. A régi Róma művészeti emlékei, híres tudósai és művészei. Élet a Római Birodalomban. Pannónia provincia.</p>	<p><i>Az ókori Róma öröksége</i> <i>A római hadviselés:</i> Az ókor „tankjai”: Hannibál elefántjai. Caesar légiói.</p>
<p>10a) A kereszténység elterjedése a Római Birodalom területén, Kr. u. 1–6. század 11c) A Szentföld Jézus korában 10b) A Római Birodalom a népvándorlás korában, 4–5. század 62) Képes időrendi táblák: ókor (Kr. e. 3000–Kr. u. 476) 66) Történelmi személyek (5. évfolyam)</p>	<p>A kereszténység zsidó gyökerei, kialakulása és elterjedése. Az Újszövetség. Jézus története. A Római Birodalom meggyengülése, a Nyugatrómai Birodalom bukása.</p>	<p><i>Képek a népvándorlás korából</i> <i>Az Ószövetség népe</i> <i>Jézus élete, tanításai és a kereszténység</i></p>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

KÖZÉPKOR (476–1492)

Az atlasz térképe és mellékletei	2012-es kerettanterv	2020-as kerettanterv
<p>12a) Európa Nagy Károly korában, 768–814 12b) Az iszlám világ és az Arab Birodalom, 7–10. század 14a) Európa a 11–13. században 14b) Európa középkori kulturális emlékei 18a) Európa gazdasága és kereskedelme a 15. század végén 63) Képes időrendi táblák: középkor (476–1492) 66) Történelmi személyek (5. évfolyam)</p>	<p>A Frank Birodalom és keresztény királyságok. A Bizánci Birodalom. Az iszlám vallás megjelenése és alapvető tanításai. Az iszlám kulturális hagyatéka. Lovagi életmód, lovagi erények. A keresztes hadjáratok. A középkori városok. A katedrálisok és a gótika. A távolsági kereskedelem vízen és szárazföldön. A humanizmus és a reneszánsz. A könyvnyomtatás.</p>	<p><i>Élet a várban</i> <i>Élet a kolostorban</i> <i>Élet a középkori városban</i> <i>A keresztes lovagok világa</i></p>
<p>13a) A magyar nép vándorlása és a honfoglalás, 6–9. század Feszty-körkép (vezérek) a címlapon 21a) A Kárpát-medence a honfoglalás előtt 21b) Magyar kalandozások Európában, 899–970</p>	<p>Mondák, krónikák és történetek a magyarság eredetéről és vándorlásáról. Az ősi magyar harcmodor. Honfoglalás és letelepedés a Kárpát-medencében. A kalandozó hadjáratok.</p>	<p><i>Történetek a magyarok eredetéről</i> <i>Honfoglalás és kalandozások</i></p>
<p>15a) A Magyar Királyság a 11. században 16a) A Mongol Birodalom hódításai a 13–14. században 17a) A Magyar Királyság a 13. században és a tatárjárás 21c) A muhi csata, 1241. április 10–11. 74a) Magyar Királyság az Árpád-korban 63) Képes időrendi táblák: középkor (476–1492) 66) Történelmi személyek (5. évfolyam) 15b) A Magyar Királyság kultúrája a 13–16. században 70) Zászlók az Árpád-korból</p>	<p>A keresztény magyar állam megalapítása, Géza fejedelem és Szent István intézkedései. A keresztény magyar állam megerősítése Szent László és Könyves Kálmán uralkodása idején. A tatárjárás. Az ország újjáépítése a tatárjárás után. IV. Béla, a második honalapító. Árpád-kori kulturális örökségünk.</p>	<p><i>Szent István és a magyar állam</i> <i>Árpád-házi királyportrék</i> <i>Árpád-kori győztes harcok és csaták</i></p>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

(1301-ig)		
<p>17b) Az Anjouk kora, 1308–1386</p> <p>74b) I. (Nagy) Lajos országai</p> <p>17c) Luxemburgi Zsigmond kora, 1387–1437</p> <p>16b) Az Oszmán-török Birodalom terjeszkedése, 1300–1683</p>	<p>A királyi hatalom megerősítése I. Károly idején.</p> <p>Nagy Lajos, a lovagkirály.</p>	<p><i>Magyar királyportrék a 14–15. századból:</i></p> <p>I. Károly, I. (Nagy) Lajos, Luxemburgi Zsigmond</p>
<p>19a) A Magyar Királyság a Hunyadiak korában 1440–1490</p> <p>21e) A nádorfehérvári diadal, 1456. július</p> <p>15b) A Magyar Királyság kultúrája a 13–16. században</p> <p>21d) Buda a középkor végén</p> <p>21e) A Magyar Királyság népei a 15. században</p> <p>74c) Hunyadi Mátyás országai</p> <p style="background-color: yellow;">63) Képes időrendi táblák: középkor (476–1492)</p> <p style="background-color: yellow;">67) Történelmi személyek (6. évfolyam)</p> <p style="background-color: yellow;">70) Zászlók a vegyesházi királyok korából</p>	<p>Hunyadi János törökellenes harcai.</p> <p>A nádorfehérvári diadal.</p> <p>Hunyadi Mátyás uralkodása és reneszánsz udvara.</p> <p>Egy középkori város: Buda.</p>	<p><i>Hunyadi János, a törökverő</i></p> <p><i>Hunyadi Mátyás, a reneszánsz uralkodó</i></p>

KORA ÚJKOR (1492–1789)

Az atlasz térképe és mellékletei	2012-es kerettanterv	2020-as kerettanterv
<p>20a) A nagy földrajzi felfedezések és a korai gyarmatosítás</p> <p>20b) A világ megismerése</p>	<p>A földrajzi felfedezések okai és céljai. Hódítók és meghódítottak.</p> <p>A felfedezések hatása az európai (és amerikai) életre.</p>	<p><i>A földrajzi felfedezések</i></p> <p><i>Korai kapitalizmus</i></p>
<p>22a) A reformáció Európában, 16. század</p> <p>22b) A katolikus megújulás, 16–17. század</p>	<p>A reformáció és a katolikus megújulás.</p>	<p><i>A vallási megújulás</i></p>
<p style="color: red;">19b) A Magyar Királyság a Jagelló-korban, 1490–1526</p> <p style="color: red;">29a) A mohácsi csata, 1526. augusztus</p>	<p>A mohácsi vereség és következményei. Buda eleste.</p> <p>A három részre szakadt</p>	<p><i>A török háborúk hősei</i></p> <p>Az anyanyelvi kultúra és oktatás felvirágzása magyar példák alapján.</p>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

<p>23a) A három részre szakadt ország a 16. században 29b) Eger ostroma, 1552 23b) A reformáció és katolikus megújulás kulturális emlékei hazánkban</p>	<p>ország lakóinak élete. Végvári harcok – végvári hősök. A nagy várháborúk éve (1552). Reformáció és katolikus megújulás Magyarországon.</p>	<p>Vallási türelem Erdélyben.</p>
<p>24a) Európa a 17. század második felében (egész) 25a) Habsburg-ellenes harcok a három részre szakadt országban a 17. században 25b) Törökellenes harcok a három részre szakadt országban a 17. században 74d) A három részre szakadt ország, 1541–1686</p>	<p>A Napkirály udvara. Az Erdélyi Fejedelemség aranykora Bethlen Gábor idején. Habsburg-ellenes harcok és vallási mozgalmak a XVII. században, a török kiűzése.</p>	<p><i>Bocskai, Bethlen és Zrínyi Élet a török hódoltság kori Magyarországon</i></p>
<p>27a) A Rákóczi-szabadságharc, 1703–1711 27b) A Magyar Királyság a 18. században 29c) A Magyar Királyság népei a 18. század végén 63) Képes időrendi táblák: kora újkor (1492–1789) 67) Történelmi személyek (6. évfolyam)</p>	<p>A Rákóczi-szabadságharc. Az ország újjáépítése, a hódoltsági területek benépesítése.</p>	<p><i>II. Rákóczi Ferenc és szabadságharca Mária Terézia Élet a 18. századi Magyarországon</i></p>
<p>26a) Európa a 18. században és a felvilágosodás 26b) Az észak-amerikai függetlenségi háború, 1775–1783 63) Képes időrendi táblák: kora újkor (1492–1789) 67) Történelmi személyek (6. évfolyam)</p>	<p>A felvilágosodás kora. Az észak-amerikai gyarmatok függetlenségi harca. Az Egyesült Államok létrejötte.</p>	<p><i>Az új világnép kialakulása Az Amerikai Egyesült Államok létrejötte. Társadalmi-politikai forradalom</i></p>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

ÚJKOR (1789–1914)

Az atlasz térképe és mellékletei	2012-es kerettanterv	2020-as kerettanterv
<p>26c) A francia forradalom és a forradalmi háborúk 28a) A napóleoni háborúk Európában 28b) Az ipari forradalom Európában 1850-ig 30a) Európa a Szent Szövetség korában, 1815–1849</p>	<p>A francia forradalom és vívmányai. A jakobinus terror. Napóleon felemelkedése és bukása. Az ipari forradalom első feltalálói és találmányai.</p>	<p><i>Társadalmi-politikai forradalom</i> <i>Ipari forradalom</i></p>
<p>31a) A Magyar Királyság a reformkorban 31b) A Magyar Királyság gazdasága és kultúrája a reformkorban</p>	<p>Széchenyi István elméleti és gyakorlati munkássága. A reformkori rendi országgyűléseken felmerülő fő kérdések. Kossuth Lajos programja és szerepe a reformkorban.</p>	<p><i>A reformkor</i></p>
<p>32a) A szabadságharc kezdete, 1848. július–november 32b) Az udvar második támadása, 1848. december–1849. február 33a) A tavaszi hadjárat és Erdély felszabadítása, 1849. március–május 33b) A szabadságharc leverése, 1849. június–október</p>	<p>Az 1848-as forradalom. A szabadságharc fontosabb csatái és jeles szereplői, a többség és kisebbség összefogása.</p>	<p><i>A forradalom</i> <i>Képek a szabadságharc történetéből</i></p>
<p>34a) Olaszország és Németország kialakulása, 1859–1871 34b) A Balkán-félsziget, 1815–1913 34c) Az Amerikai Egyesült Államok kialakulása és polgárháborúja a 19. században</p>	<p>Az egységes Németország létrejötte. Polgárháború az Amerikai Egyesült Államokban.</p>	<p><i>A nemzeti eszme és a birodalmak kora:</i> <i>A nemzeti eszme és a nemzetállamok Európája.</i></p>
<p>75e) Magyar Királyság, 1718–1867 35a) A Magyar Királyság a dualizmus idején 35b) A Magyar Királyság</p>	<p>A kiegyezés; Deák Ferenc szerepe létrejöttében. Az új dualista állam. Magyarország gazdasági, társadalmi és kulturális</p>	<p><i>A kiegyezés:</i> <i>Az Osztrák-Magyar Monarchia megszületése.</i> <i>A modernizálódó Magyarország:</i></p>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

<p>gazdasága és kultúrája a dualizmus idején 39b) A Tisza szabályozásának egy szakasza 39c) Országos vízi közlekedés és helyi villamosjáratok a dualizmus végén 39d) A vasúthálózat fejlődése 1914-ig 39a) Budapest, 1873–1914 37a) Az Osztrák-Magyar Monarchia népei, 1910 74f) Magyar Királyság, 1867–1918 64) Képes időrendi táblák: újkor (1789–1914) 67-68) Történelmi személyek (7. évfolyam) 70) Zászlók 1848-tól 1918-ig</p>	<p>fejlődése. Budapest világváros. Az Osztrák-Magyar Monarchia együtt élő népei. A nemzetiségek helyzete.</p>	<p>Vasútépítés, folyószabályozás. Egy világváros kiépülése – az urbanizáció Budapest példáján. <i>A millenniumi Magyarország:</i> A soknemzetiségű ország.</p>
<p>36a) Latin–Amerika a 19. században 36b) Afrika gyarmatosítása 1914-ig 36c) Ázsia, 1830–1914 38a) A Föld térképe 1914-ben 39e) Szövetségi rendszerek az első világháború előtt 64) Képes időrendi táblák: újkor (1789–1914) 67-68) Történelmi személyek (7. évfolyam)</p>	<p>A gyarmatbirodalmak kialakulása. Élet a gyarmatokon.</p>	<p><i>A nemzeti eszme és a birodalmak kora:</i> A világ nagyhatalmai és ellentétei a 20. század kezdetén. Gyarmatbirodalmak a világ térképén.</p>

JELENKOR (1945-ig)

Az atlasz térképe és mellékletei	2012-es kerettanterv	2020-as kerettanterv
<p>40a) Az első világháború Európában és a Közel-Keleten, 1914–1918 55a) A gorlicei áttörés, 1915. május 40b) Oroszország, Szovjet-Oroszország, Szovjetunió,</p>	<p>Az első világháború kirobbanása. Tömegek és gépek háborúja. Magyarok az első világháborúban. A háború következményei Oroszországban, Lenin és a</p>	<p><i>Az első világháború, Magyarország a háborúban</i></p>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

1917–1922	bolszevikok hatalomra kerülése. Az Egyesült Államok belépése és az antant győzelme a világháborúban.	
41a) Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása, 1918–1921 41b) Magyarország 1918–1919-ben 43a) Magyarország trianoni veszteségei, 1920 75h) Magyarország a trianoni (1920) békeszerződés után	Az őszirózsás forradalom és a tanácsköztársaság okai, következményei. A trianoni békediktátum, országvesztés és a Horthy-korszak kezdete.	<i>Magyarország 1918–1919-ben A trianoni békediktátum</i>
42a) Közép-Európa 1914-ben 42b) Közép-Európa 1924-ben 54b) GULAG munkatáborok a Szovjetunióban 42c) Európa a második világháború előtt	A Párizs környéki békék. Európa új arca. A kommunista diktatúra a Szovjetunióban. Sztálin, a diktátor. A GULAG rendszere. Nemzetiszocializmus Németországban, Hitler a diktátor. A náci terjeszkedés kezdetei Európában.	<i>A kommunista Szovjetunió A nemzetiszocialista Németország</i>
43b) Magyarország a két világháború között, 1920–1938 45a) Magyar területviszacsatolások, 1938–1941 75g) Magyarország, 1938–1945 50a) Közép-Európa, 1941. június	A Horthy-korszak jellegzetességei. A revíziós politika első sikerei.	<i>A Horthy-korszak: A politika irányai Gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés</i>
44a) A második világháború Európában és Észak-Afrikában, 1939. szeptember –1942. október 54a) A sztálingrádi csata, 1942. november 19–1943. február 2. 55b) A doni katasztrófa, 1943. január 44b) A második világháború Európában és Észak-Afrikában, 1942. november –	A második világháború kezdete és első évei. A Szovjetunió német megtámadása. Koalíciók létrejötte. A totális háború. Fordulat a világháború menetében. Magyarország hadba lépésétől a német megszállásig. A hátország szenvedései.	<i>A második világháború: Háború földön, tengeren és levegőben Magyarország a világháború idején A háború borzalmai A holokauszt</i>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

<p>1945. május 45b) Hadműveletek a Kárpát-medencében 1944. augusztus – 1945. április 55d) Budapest ostroma, 1944. december 24–1945. február 13. 46a) A csendes-óceáni háború, 1941. december–1945. szeptember (fél) 47a) A holokauszt Európában, 1939–1945 46b) Háborús emberveszteségek Európában, 1939–1945 64-65) Képes időrendi táblák: jelenkor 1. (1914–1945) 68) Történelmi személyek (7. évfolyam) 47b) A magyarországi vidéki zsidóság gettósítása és deportálása, 1944 55c) A budapesti gettó, 1944–1945 64-65) Képes időrendi táblák: jelenkor 1. 68) Történelmi személyek (7. évfolyam) 70) Zászlók 1918-tól 1946-ig</p>	<p>Népiirtás a második világháborúban, a holokauszt. A második front megnyitásától a világháború végéig. A jaltai és a potsdami konferencia. Magyarország német megszállása. A holokauszt Magyarországon. Szálasi és a nyilasok rémuralma. Szovjet felszabadítás és megszállás.</p>	
--	---	--

JELENKOR (1945-től)

Az atlasz térképe és mellékletei	2012-es kerettanterv	2020-as kerettanterv
<p>48a) A megosztott világ, 1945–1990 (egész) 48b) Az Egyesült Államok és a Szovjetunió katonai szembenállása a hidegháború idején 56a) Az ENSZ terve Palesztina felosztására, 1947 56b) A koreai háború, 1950–1953 56c) A vietnami háborúk, 1954–1973</p>	<p>A kétpólusú világ kialakulása. Válságócok és fegyveres konfliktusok a hidegháború korában (A demokratikus Izrael Állam létrejötte, arab-izraeli és vietnami háborúk). Tudományos és technikai forradalom. Fegyverkezési verseny és űrprogram.</p>	<p><i>A hidegháború:</i> A kétpólusú világ – a vasfüggöny leereszkedése. Németország kettéosztása. Fegyverkezési verseny a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok között. Hidegháborús konfliktusok: Korea, Kuba.</p>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

54d) Izrael a hatnapos háború után, 1967		
50a) Közép-Európa, 1941. június 50b) Közép-Európa 1955-ben 50c) A megosztott Európa, 1945–1989 55e) Németország és Ausztria, 1945–1949 54c) A megosztott Berlin 54d) Népmozgások és kitelepítések Közép-Európában, 1944–1952	A kettéosztott Európa. A NATO és a Varsói Szerződés születése. A gazdaság két útja: piacgazdaság és tervgazdaság. A nyugati integráció. Az enyhülés kezdetei.	<i>A hidegháború:</i> Németország kettéosztása. <i>A Nyugat</i>
75h) Magyarország a párizsi békeszerződés (1947) után 49a) Magyarország 1945 és 1960 között 55e) Nagy-Budapest létrejötte, 1950 51b) Internáló és munkatáborok, 1945–1953 51a) Forradalom Budapesten, 1956. október 23. 51d) Harcok Budapesten, 1956. október 23–31. Harcok Budapesten, 1956. november 4–11. 51c) Sortűzek Magyarországon, 1956	Magyarország 1945–1948 között. Kommunista diktatúra: Rákosi, a diktátor. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc.	<i>A kommunista diktatúra kiépítése Magyarországon</i> <i>A Rákosi-diktatúra</i> <i>Deportálások „békeidőben”</i> <i>Az 1956-os forradalom és szabadságharc</i>
49b) Magyarország 1961 és 1990 között	Az 1956 utáni kádári diktatúra, a megtorlás időszaka. A kádári konszolidáció. Élet a „legvidámabb barakkban”. A pártállam csődje. A rendszer megváltoztatása kezdetei.	<i>A kádári diktatúra</i>
52a) Az egységesülő Európa, 1990-től napjainkig (egész) 52b) A Szovjetunió felbomlása, 1991 (nyolcad) 52c) Jugoszlávia szétesése, 1991–2008 (nyolcad)	Az európai szovjet típusú rendszer összeomlása. A rendszerváltó Kelet-Közép-Európa. Németország egyesülése. Az Európai Unió létrejötte és működése. A Szovjetunió és Jugoszlávia	<i>A kétpólusú világ megszűnése:</i> A Szovjetunió és a szocialista rendszer országainak válsága. A tárgyalásos rendszerváltoztatás.

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

	felbomlása.	
<p>53a) Magyarország Európai Unió régiói (negyed)</p> <p>53b) A magyarországi nemzetiségek, 2011(negyed)</p> <p>53c) A kárpát-medencei magyarság a második ezredfordulón (fél)</p> <p>65) Képes időrendi táblák: jelenkor 2.</p> <p>69) Történelmi személyek (8. évfolyam)</p> <p>70) Zászlók 1946-tól napjainkig</p>	<p>A demokratikus jogállam megteremtése.</p> <p>Magyarország csatlakozása a NATO-hoz és az Európai Unióhoz.</p> <p>A magyarországi nemzetiségek.</p> <p>A cigány (roma) népesség helyzete.</p> <p>A határon túli magyarság sorsa a rendszerváltozást követően. A Kárpát-medencén kívüli magyarság helyzete.</p>	<p><i>A rendszerváltoztatás Magyarországon</i></p> <p><i>Magyarország a rendszerváltoztatás után</i></p> <p><i>Magyarország és az Európa Unió</i></p> <p><i>A határon túli magyarok</i></p> <p><i>A magyarországi nemzetiségek a 19. századtól napjainkig</i></p> <p><i>Közép-Európa</i></p>
<p>57a) A globalizálódó világ és főbb konfliktusai, 1990–2017</p> <p>56e) Az európai cigányság, 2007</p> <p>56f) A Föld vallási térképe</p> <p>65) Képes időrendi táblák: jelenkor 2.</p> <p>69) Történelmi személyek (8. évfolyam)</p>	<p>A közelmúlt háborúi, válságócai (Közél-Kelet, Afganisztán, Irak, Irán).</p> <p>A globális világ sajátosságai, globalizáció előnyei és hátrányai.</p>	<p><i>Régiók története:</i></p> <p><i>Az Amerikai Egyesült Államok</i></p> <p><i>India</i></p> <p><i>Kína</i></p> <p><i>A Közél-Kelet</i></p>

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

2. MELLÉKLET:

Politikai, gazdasági, társadalmi-demográfiai, kulturális-életmód térképek

Megjegyzés: a szürkített kiemelésű térképek két rovatban is szerepelnek.

Térképek koronként	Politikai	Gazdasági	Társadalmi, demográfiai	Kulturális, életmód
	<i>fő tematika</i>			
Óskor, ókor	4b, 5b, 6a, 8b, 9a, 10b, 11a, 11b, 11f,	4a, 7b, 8c,	3a, 3b, 5a, 8a,	4c, 5a, 7b, 8c, 10a, 11c, 11d, 11e, 11g,
Középkor	12a, 12b, 14a, 15a, 16a, 16b, 17a, 17b, 17c, 19a, 19b, 20b, 20c, 20d,	18a,	13a, 20a, 20f,	14b, 15b, 20e,
Kora újkor	20a, 23a, 24a, 25a, 25b, 26a, 26b, 26c, 27a, 27b, 28a, 28b,			20b, 22a, 22b, 23b, 26a, 28c,
Újkor	29a, 30a, 31a, 32a, 32b, 33a, 33b, 34a, 34b, 34c, 35a, 36a, 36b, 36c, 38a, 39a, 39e,	29a, 31a, 35b, 39b, 39c, 39d,	37a,	31a, 35b, 39a,
Jelenkor (1945-ig)	40a, 40b, 41a, 41b, 42a, 42b, 42c, 43b, 44a, 44b, 45a, 45b, 46a, 47a, 47b, 54a, 54b, 54c, 55a, 55b, 55d,	43a, 43b,	43a, 46b, 55c,	
Jelenkor (1945-től)	48a, 48b, 49a, 49b, 50a, 50b, 50c, 51a, 51b, 51c, 51d, 51e, 52a, 52b, 52c, 53a, 54b, 55e, 56a, 56b, 56c, 56d, 57a,	49a, 49b,	53b, 53c, 54a, 56e,	56f,
Összesen	8+14+12+17+21+23=95 (65%)	14 (10%)	15 (10%)	22 (15%)

**Csepela Jánosné – Horváth Péter – Katona András:
A KÉPES TÖRTÉNELMI ATLASZ 10–16 ÉVESEKNEK bemutatása**

JEGYZETEK

- ¹ *Szerkesztőbizottság*: elnök: KAPOSÍ József (oktatáskutató, a Tanári Tagozat elnöke), tagok: HERMANN Róbert (történész, a Magyar Történelmi Társulat elnöke), ILKEINÉ KUPAI Valéria (szaktanár), KOJANITZ László (oktatáskutató, Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet), PÓK Attila (történész, MTA BTK Történettudományi Intézet), SERMANN Katalin (szaktanár). *Vezetőszerkesztő: KATONA András, szerkesztők: CSEPELA Jánosné és HORVÁTH Péter, felelős szerkesztő: PÁLINKÁS Mihály.*
- ² *Képes történelmi atlasz*. Szerk. DR. RADÓ Sándor és BERNÁTH János. Kartográfiai Vállalat, Budapest, 1970. 24 p., utána számos újabb módosított kiadással.
- ³ *A Nemzeti Tankönyvkiadó Történelematlasza általános iskolásoknak*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2008. 33 p. és *A Nemzeti Tankönyvkiadó Történelematlasza általános iskolásoknak*. Nemzeti Tankönyvkiadó–Cartographia Tankönyvkiadó, Budapest, 2012. 33 p.
- ⁴ Ennek első példája volt: *A Nemzeti Tankönyvkiadó Történelematlasza általános iskolásoknak*, 2008.
- ⁵ *Történelmi atlasz középiskolásoknak. Újgenerációs tankönyv*. Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. 2017. (Raktári szám: FI-504010903/2) Vö. KATONA András (2019): Az új Történelmi atlasz középiskolásoknak rövid bemutatása. *Történelemtanítás, (LIV.) Új folyam X. 2. sz.*
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2019/06/katona-andras-az-uj-tortenelmi-atlasz-kozepiskolasoknak-rovid-bemutatasa-10-02-08/> (Letöltés: 2020. márc. 6.)
- ⁶ Apróság, de a tanár így messziről láthatja, ha a tanuló máshol „kalandozik” a kinyitott atlaszban.
- ⁷ *Ratio Educationis* (1981). Az 1777-i és 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. Fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta MÉSZÁROS István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 334.